MONITOR

Na R. P. 1768.
Nro. LVI.
d. 13. Lipca.

Nihil est fœdius servitute: ad decus, & libertatem nati sumus.
Cicer. Phil. 12.

O Koliczności ktore pochodzą z natury Kraiu dwoiakie są; iedne sciągaią się do Powietrza, drugie do

gruntu; Wiadomo ieſt, iż Powietrzė dzielnie wchodzi w temperamenta ciała, á przeto y w umyſłach ludzkich ſprawuie odmiany; dla tey przyczyny Prawa wzgląd mieć maią na ſkutki powietrza w rzeczach oboiętnych; powſtawać źaś przeciw nim w rzeczach zdrożnych. Tam gdzie napoy Wina ſzkodliwy ieſt. Prawo ktore go y w mierze zażywać broni ſprawiedliwe; tam gdzie zbytnie upały Słoneczne lud do gnuśności ſkłaniaią, uſtawy zachęcaiące do pracy ſą przyzwoite.

Niewolnictwo uſtanowione w Kraiach Azyi y Ameryki, znieſione w umiarkowanym powietrzu Europy, daie okazyą uczynienia wzmianki o tym ſtanie. Ludzie niemaiący żadnego Prawa do cudzey Wolności iako y

życia,

życia, nie mogli go ſobie przywłaſzczyć, tylko łamiąc powſzechne uſtawy przyrodzenia. Y w prawdzie Prawo niewolnictwa nie może pochodzić z Woyny, ponieważby w ten czas nie mogło być uſtanowione tylko na okup życia, uſtaie zaś Prawo do odebrania życia tym, ktorzy iuż na naſze nie naſtępuią; nie może pochodzić z zaprzedania ſiebie ſamego, ponieważ życie każdego Obywatela własnością ieſt Stanu, á tym bardziey wolności; á do tego cożby było ſzacunkiem tey przedaży. Nie pieniądze dane przedawcy, ſkoro bowiem ſtaie ſię kto niewolnikiem, Prawo właſności przenoſi na Pana. Przedaż zaś bez zapłaty tak ieſt nie podobna iak kontrakt bez kondycyi. Jedne tylko podobno było Prawo mniey nieſprawiedliwe ſprzyiaiące niewoli,

Prawo Rzymſkie dłużnika kredytorowi w nięſposobności zapłacenia daiące w niewolą, w czym iednak trzeba było oboſtrzeć y iaka y iak długo trwać mogła. Nayznośnieysze niewoli Prawo w Rządach iedynowładnych, w ktorych Ludzie wolni oprzeć ſię Tyrannii nie mogąc, dla własnych potrzeb ſtaią ſię niewolnikami; toż ſamo mowić ſię może o Krainach, w ktorych zbyteczna powietrza gorącość tak wątli ciała y ſłabi umyſły, iż do wykonania pracowitych powinności boiazń kary poddanych niewolić muſi.

Obok z tym Niewolnictwem kłaść można niewolą, że tak rzekę, domową, w ktorey niektorych Państw Niewiaſty zoſtaią. Znośnieysze to iarzmo zdaie ſię być w Azyatyckich Pań-

Państwach, gdzie nim do doſkonałe-go przyidą rozſądku, łą w porze płci ſwoiey przez własność powietrza. Tam gdzie Prawo ztwierdza Wielożeństwa, podległość iak nayściśley-ſza zdaie ſię być konieczną potrzebą. Jeżeli Powietrze przyczynia ſię do niewolnictwa domowego y Cywil-nego, niemniey wchodzi y do Poli-tycznego, ktore narod ieden drugie-mu poddaie. Pułnocne narody mo-cnieysze y odważnieysze ſą nad po-łudniowe; w powſzechności zatym y na fundamencie Hiſtoryi mowiąc, tamte woiuiące, te zawoiowane by-wały; Azya iedenaście razy podbita była przez Pułnocne Narody.

Co ſię tycze Praw ſtoſuiących ſię do gruntu ziemi, iaſna rzecz ieſt, iż Demokracya bardziey niż Monarchia nieży-

nieżyznym Krainom przystoi; ziemia albowiem potrzebuie w tamtych mieyscach wielu zabiegow do uprawy, swoboda zaś może się nazwać godną nadgrodą naycięższey pracy. Dla narodu rolniczego więcey trzeba przepisow niż dla tego, ktory się Pasterstwem bawi, mniey zaś ieszcze dla tego ktory tylko łowami żyie; więcey dla tego ktory używa pieniędzy, niżli ktory ich nie zna.

Prawa naciągane być maią do skłonności y geniuszu Narodowego. Ztąd Prawodawcy, powinniby mieć przed oczyma zawżdy przykład Solona, ktory o sobie powiedał, iż co do istoty nieużyczył Atheńczykom naywybornieyszych ustaw, ale o takie się dla nich starał, ktoreby im nayznośnieysze być mogły. Zwyczaie odmieniać

mieniać przeciwnym prawem nie rzecz, nadgrodą y przykładem wykorzeniać ie należy.

Handel z iedney ſtrony chciwością żyſku zdaie ſię ſprzeciwiać wſpaniałości umyſłu; ale na tych miaſt czyni narod rządnym, ſprawiedliwym, oddala od niego prożnowanie y hultayſtwo. Wolne narody bardziey niż niewolnicze do handlu przywięzywać ſię maią. Nigdy narod z narodem handlu wſpolnego zaniedbywać nie ma bez nader wielkich do tego przyczyn. Wolność handlowna nie ieſt pozwoleniem dla kupczących czynić co im ſię podoba, tym ſamym albowiem byłaby ſzkodliwą; iſtota iey na tym zawiſła, aby nie oboſtrzać w niwczym handluiących

cych, chyba tam gdzie dobro handlu tego wyciąga. W Monarchii Szlachta do kupiectwa przywięzywać się nie ma, tym bardziey Monarcha.